

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-748-758

УДК 340.1

А. В. ДУДІКОВ,аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ORCID: 0000-0003-1785-0821

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТА УСУНЕННЯ СУДОВОЇ ПОМИЛКИ У ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

У статті досліджуються засоби запобігання та усунення судових помилок під час здійснення судочинства через призму практики Європейського суду з прав людини. Розглядаються право на доступ до правосуддя, принцип остаточності судового рішення, а також стандарт незалежності та безсторонності суду як основні складові суддівської діяльності, які сприяють мінімізації судових погрішностей. На підставі наведених рішень Страсбурзького суду виділено такі причини, які зумовлюють виникнення помилок у судовій діяльності: розбіжності в судовій практиці; незнання процесуального закону; зловживання суддями повноваженнями; стороннє втручання у діяльність суддів; умисне надання судом переваги одній зі сторін. Констатовано, що розгляд окремих напрямів практики ЄСПЛ сприяє правильному розумінню судом конвенційних норм і утворює високі стандарти поведінки суддів, які є визначальними чинниками для оцінки ризику допущення останніми різноманітних порушень у своїй діяльності.

Ключові слова: судова помилка, правозастосування, право, конвенційні норми, рішення ЄСПЛ, стандарт.

Dudikov A. Practice of the European Court of Human Rights as a Means of Preventing and Eliminating Judicial Error in Law Enforcement

In the study special attention was focused on consideration of such integral part of the right to a fair trial, enshrined in clause 1 of Art. 6 of the Convention, as (a) the right to access to justice, (b) the principle of finality of judgement ("res judicata") and (c) the standard of judicial independence and impartiality. The article emphasizes that according to the practice of the European Court, in order to avoid any doubts about the judge's self-interest he/she must take all measures to eliminate such concerns. Otherwise, the judge concerned should be removed from further consideration of such a case. It is noted that this is also a requirement of the judge's integrity according to Art. 3 of the Code of Judicial Ethics.

Taking into account all the above-mentioned considerations, it was concluded that the observance of convention rights and principles reflected in the decisions of the ECtHR guarantees judicial activity conducted by national courts with a minimum

* **Dudikov A.**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

tolerance of judicial errors in law enforcement, and also confirms the high standards of behavior of Ukrainian judges during their consideration of cases.

Key words: *judicial error, enforcement, law, convention norms, decision ECtHR, standard.*

Постановка проблеми. Судова система будь-якої країни повинна ґрунтуватись на повазі та довірі суспільства і окремих громадян до неї. Громадськість має бути впевнена у незалежності, безсторонності, ефективності та професійності судових органів та їх представників. При цьому авторитет суду та його рішень передусім пов'язують з авторитетом судді.

Як зазначено у Коментарі до Кодексу суддівської етики, затвердженому рішенням Ради суддів України № 1 від 04.02.2016, від поведінки кожного служителя Феміди залежить довіра громадян до судової системи загалом. Віра у правосуддя набуває важливого значення і є джерелом сили судової влади й одночасно показником її ефективності. Суспільство чи окрема людина зацікавлені у довірі до суду як до інституту. Довіра до рішень суду також залежить значною мірою від довіри суспільства до чеснот і порядності суддів¹.

Зазвичай сторонній спостерігач оцінює поведінку судді через його моральні та ділові якості, такі як чесність, честь, гідність, незалежність, неупередженість, а також компетентність та професіоналізм. Такі стандарти суддівської діяльності і в цілому поведінки суддів є визначальними для оцінки ризику допущення останніми судових помилок. Будь-яка помилка є негативним відхиленням від того стандарту поведінки, який потрібно було вчинити².

Говорячи про стандарти поведінки судді та стандарти здійснення правосуддя в цілому, варто згадати, що основним міжнародним документом, який їх закріплює, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята країнами – членами Ради Європи 04.11.1950 (далі – Конвенція). Натомість для України ця угода набула чинності лише 11.09.1997.

Важливу роль у формуванні стандартів, заявлених у Конвенції, відіграє практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції, за допомогою яких правозастосовувачі, тобто судді, формують уявлення щодо того, як повинно чинитись правосуддя відповідно до Конвенції та якій поведінці вони при цьому повинні слідувати.

Формулювання цілей статті. Оскільки правильне розуміння Конвенції, якого судді можуть досягти завдяки вивченню та застосуванню практики ЄСПЛ, надає їм можливість, з одного боку, інтерпретувати сутність конвенційних норм до конкретної справи, а з другого – провадити правосуддя, спираючись на високі стандарти судочинства, заявлені Конвенцією, метою цього дослідження є аналіз практики ЄСПЛ, яка виступає засобом попередження та уникнення судових помилок у правозастосуванні національними судами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цьому аспекті першочергово варто згадати про існування окремих теоретичних напрацювань у сфері розкриття сутності судової помилки. Зокрема, це роботи М. І. Козюбри, В. І. Тертишнікова, М. Б. Гарієвської, Д. Д. Луспеника, С. О. Короеда, Я. О. Берназюка, П. П. Микуляка, Л. М. Ніколенко, Т. А. Цувіної та ін.

Водночас слід зазначити, що посилання на рішення ЄСПЛ стало певним прикладом взірцевого судового рішення. Багато суддів сприймають запропонований Страсбурзьким судом підхід як підґрунтя не лише для вирішення певної категорії справ, а й для зміни підходів у правозастосуванні. У зв'язку з цим варто констатувати, що зазначене питання з науково-дискусійного рівня перейшло також у практичну площину. Відтак судові рішення, у яких застосовувалась практика ЄСПЛ, слід також віднести до практичного доробку, про який варто згадати у цьому дослідженні, однак, з огляду на відсутність врегулювання на законодавчому рівні порядку перекладу, реєстрації та оприлюднення багатьох рішень ЄСПЛ, до таких посилань слід ставитись уважно.

Виклад основного матеріалу. Згідно з доповіддю Венеціанської комісії, закріплене у ст. 6 Конвенції право на справедливий суд є складовою принципу правовладдя (синонім «верховенства права»). Положення Конвенції та судова практика ЄСПЛ дають уявлення про такі елементи цього права, як право на доступ до правосуддя, принцип остаточності судового рішення, принцип незалежності та неупередженості суду. Саме ці складові будуть піддаватись аналізу у цьому дослідженні через призму запобігання та усунення судових помилок.

Право на доступ до суду – це право людини, що передбачає можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав. Воно впливає з п. 1 ст. 6 Конвенції, хоча прямо там не зафіксоване³. Його ми розглянемо у контексті існування розбіжностей в судовій практиці, зумовлених хибним розумінням суддями змісту закону або ж існуванням прогалин у законодавстві.

Актуальним для цього дослідження видаються рішення ЄСПЛ, наведені у публікації Я. О. Берназюка. Зокрема, це рішення у справах «*Vrabec v. Slovakia*» (заява № 31312/08) та «*Tudor Tudor v. Romania*» (заява № 63252/00).

Так, у справі «*Vrabec v. Slovakia*» ЄСПЛ зазначив, що глибокі та давні відмінності в практиці найвищого національного суду самі по собі суперечать принципу правової визначеності, який передбачає Конвенція та який є одним з основних елементів верховенства права (п. 27). У рішенні у справі «*Tudor Tudor v. Romania*» Європейський суд вказав, що роль найвищої судової інстанції кожної держави полягає в тому, щоб вирішувати суперечності у судовій практиці. Забезпечення єдності судової практики – завдання найвищої судової установи кожної держави; неспроможність вищого суду впоратись із цим завданням може призвести до наслідків, несумісних, серед іншого, з вимогами ст. 1 Першого протоколу до Конвенції (п. 98–99)⁴.

З аналізу наведених рішень можна дійти висновку, що в розумінні Страсбурзького суду для встановлення порушення / відсутності порушення ст. 6 Конвенції у зв'язку з обмеженням права на доступ до правосуддя через розбіжності в судовій практиці (йдеться про різний підхід до правозастосування між колегіями суддів як одного і того ж суду найвищої інстанції, так і судів різних юрисдикцій у подібних спорах) значення має тривалість існування таких розбіжностей. При цьому, виходячи з такої позиції, хоча розбіжності у правозастосуванні повинні мати «довготерміновий характер», ЄСПЛ не визначає жодних критеріїв, які б давали можливість достовірно встановити строк, дотримання якого не призводить до порушення принципу правової визначеності. Водночас Суд погоджується з тим, що єдність судової практики є запорукою успішної та злагодженої роботи всієї системи судочинства як єдиного механізму, який має на меті забезпечити доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому законодавством.

Принагідно зазначимо, що Я. О. Берназюк, посиляючись на пп. 35–44 рішення у справі *«Albu and others v. Romania»* (заява № 34796/09), зазначає, що розбіжності у судовій практиці не можна вважати порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції, якщо суд вищої інстанції оперативно застосує ефективний метод їхнього врегулювання з метою уніфікації різних практик. Як приклад ним наведено п. 46 рішення у справі *«Stoilkovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia»* (заява № 29784/07), де ЄСПЛ зазначив, що випадки, коли два національних суди – кожен у межах своєї юрисдикції – доходять різних, але тим не менш раціональних і обґрунтованих висновків щодо однієї і тієї ж правової проблеми, яка виникає за схожих фактичних обставин, є неминучі, а тому не порушують ст. 6 Конвенції⁵.

На нашу думку, хоча ЄСПЛ і не вважає порушенням Конвенції різне трактування одних і тих самих норм національними судами різних юрисдикцій, очевидним є висновок, що така різноплановість неминуче призводить до судових помилок судами нижчих інстанцій, які орієнтуються на практику судів вищих інстанцій. Така неузгодженість є також актуальною для української судової системи, в якій досі існують суперечності щодо застосування одних і тих самих норм судами різних спеціалізацій. Зокрема, це розбіжності у судовій практиці Касаційного господарського суду та Касаційного цивільного суду, які зумовлені спільною нормативно-правовою базою, яка складає матеріальне право, або ж Касаційного адміністративного суду та апеляційного суду під час розгляду адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення, у яких зазначені суди є завершальною ланкою, яка формує практику застосування положень Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Також варто зауважити, що розгляд справ судами першої інстанції обмежений більш стислими строками порівняно з термінами здійснення касаційного провадження. Тому єдність практики, яка формує спільне праворозуміння одних і тих самих норм касаційними судами, беззаперечно, є не лише

запорукою вирішення справ судами нижчих інстанцій у точній відповідності з законом, а й дотримання принципу «розумності строків».

Згадуючи про сталість судової практики, варто зазначити також про рішення у справах *«Sunday Times v. United Kingdom»* (заява № 6538/74) від 26.04.1979 та *«Steel and others v. The United Kingdom»* (заява № 24838/94) від 23.09.1998. У першому рішенні ЄСПЛ зазначив, що термін «передбачено законом», про який згадується у Конвенції, передбачає дотримання принципу визначеності. При цьому мається на увазі не лише писане право (норми законів), а й неписане, до яких, у тому числі, належить судова практика як правило, що визначає сталість правозастосування. У другому рішенні Суд зазначив, що Конвенція вимагає, аби усе право, і писане, і неписане, було достатньо чітким, щоб дозволити громадянину у разі потреби з належною повнотою та певною мірою спрогнозувати наслідки, які здатна спричинити певна дія.

Отже, виходячи з позицій ЄСПЛ, судді повинні тлумачити національний закон таким чином, щоб судова практика не лише узгоджувалась з конвенційними положеннями, а й відповідала таким стандартам, як справедливість і розумність. Дотримання таких засад є запорукою здійснення суддівської діяльності з мінімальним допуском судових помилок.

Стандарт остаточності судового рішення, так званий принцип «*res judicata*». Зазначена правова доктрина походить із римського права і означає остаточність судового рішення, яке набрало законної сили. «*Res judicata*», або вирішена справа, це скорочення від фрази «*res judicata pro veritate habetur*» (лат. – судове рішення визнається за істину), що означає незмінність рішення і передусім необхідність безпосереднього забезпечення його виконання. Значення цього принципу полягає в тому, що сторона обвинувачення, яка при завершенні судового провадження отримала належне й остаточне рішення, не може ініціювати інше провадження щодо того самого обвинуваченого за тим самим правопорушенням. Таким чином положення попереджає пролонгування судового провадження⁶.

Ключове тлумачення згаданого принципу вміщено у рішеннях ЄСПЛ *«Ryabykh v. Russia»* (заява № 52854/99), *«Naumenko v. Ukraine»* (заява № 41984/98), *«Pravednaya v. Russia»* (заява № 69529/01), *«Khrystov v. Ukraine»* (заява № 24465/04), *«Пonomaryov v. Ukraine»* (заява № 3236/03), у яких принцип «*res judicata*» розуміється як елемент принципу юридичної визначеності.

Проаналізуємо більш детально деякі з рішень, у яких згадується цей стандарт. Так, у рішенні у справі *«Naumenko v. Ukraine»* (заява № 41984/98), цитування якого часто зустрічається у судових рішеннях національних судів, ЄСПЛ зазначив, що правова певність передбачає дотримання принципу «*res judicata*», тобто принципу остаточності рішення, недопустимості повторного розгляду вже раз вирішеної справи. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права домогатися перегляду кінцевого і обов'язкового рішення тільки з метою нового слухання і вирішення справи. Повноваження судів вищої ланки переглядати

рішення повинні використовуватися для виправлення судових помилок, помилок у здійсненні правосуддя, а не заміни рішень. Перегляд в порядку нагляду не може розглядатися як прихована апеляція, і сама можливість двох поглядів на один предмет не є підставою для повторного розгляду. Відхилення від цього принципу можливе тільки, коли воно спричинене незалежними і непереборними обставинами (п. 53). Аналогічний висновок викладений Судом у рішенні у справі *«Ponomaiov v. Ukraine»* (заява № 3236/03), де він зазначив, що повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватися для виправлення судових помилок і недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду (п. 40).

Як зазначає Т. А. Цувіна, у більш пізній практиці ЄСПЛ підставою для перегляду називає «фундаментальні дефекти» («fundamental defects» або «істотні недоліки») у провадженні, допущені судами нижчих інстанцій, зазначаючи також, що відхилення від принципу «res judicata» можливе лише тоді, коли воно спричинене суттєвими чи непереборними обставинами (рішення у справі *«Kot v. Russia, заява № 20887/03»*), а також у випадках, коли це обґрунтовується нагальною суспільною потребою, а не просто правовим пуризмом (рішення у справі *«Sutyazhnik v. Russia»*, заява № 8269/02)⁷.

Виходячи зі змісту наведених рішень ЄСПЛ, можна дійти висновку, що підставою для перегляду остаточного судового рішення можуть бути не просто допущені суддями під час розгляду справи незначні недоліки, а істотні порушення процесуального законодавства, пов'язані з незнанням закону або ж зі зловживання суддями повноваженнями, якими їх наділяє національний закон.

У цьому аспекті варто звернути увагу на окрему думку судді Жупанича до рішення у справі *«Nuutinen v. Finland»* (заява № 32842/96). Зокрема, у ній йдеться про те, що зміна з плином часу вирішальних фактів на практиці можлива у будь-якій правовій ситуації, такій, як, наприклад, ситуації з досудовим ув'язненням, у справах «refoulement» (ті, що пов'язані з переслідуваннями), в яких факти справи не було зафіксовано раніше. У таких справах факти можуть змінюватися. Отже, у цих справах, у контексті того самого нормативного головного засновку, майбутня зміна у фактах може призводити до протилежного висновку і рішення суду. Приміром, ухвала про досудове ув'язнення може бути правомірною сьогодні, але не буде правомірною наступного дня, коли вже зібрано письмові показання свідків, отримано речові докази тощо. У таких справах принцип «ne bis in idem» (принцип, згідно з яким особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення) не застосовується, неспростовна презумпція достовірності «res judicata» стає спростовною⁸.

Висловлена в окремій думці позиція судді ЄСПЛ свідчить про те, що принцип «res judicata» є доволі гнучким і його застосування вимагає детального аналізу усіх обставин справи та фактів, зокрема тих, яким властива здатність змінюватись з часом.

Отже, як і в аналізі рішень ЄСПЛ, у яких предметом розгляду виступало дотримання права на доступ до суду, на переконання окремих представників цього суду стандарт остаточності судових рішень теж залежить від тривалості існування спірних правовідносин, що також призводить до поширення судових помилок у правозастосовній практиці судами нижчих інстанцій.

Стандарт незалежності та неупередженості суду. Окремої уваги заслуговують рішення ЄСПЛ, у яких йдеться про принцип незалежного та неупередженого судового розгляду, оскільки його дотримання також є засобом уникнення помилок у суддівській діяльності.

Першочергово варто вказати, що, згідно з практикою ЄСПЛ, для того, щоб встановити, чи є судова установа незалежною, особливо від виконавчої влади і сторін у справі, розглядають, у тому числі, такі питання: (1) порядок призначення членів судової установи та строк їхніх повноважень; (2) наявність гарантій від стороннього впливу; (3) питання про те, чи орган виглядає незалежним⁹.

Так, у справі «*Findlay v. The United Kingdom*» (заява № 22107/93), рішення від 25.02.1997, йшлося про підпорядкування членів військового трибуналу «скликаючому офіцерові», який, серед іншого, здійснював повноваження представника прокуратури. Як наслідок Судом констатовано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з недостатньою незалежністю судового органу.

Ще одним прикладом є рішення ЄСПЛ у справі «*Agrokompleks v. Ukraine*» (заява № 23465/03) від 25.07.2013. Ця справа стосувалась неплатоспроможності найбільшого нафтопереробного заводу, у якому основним акціонером була держава. Зазначений фактор чинив інтенсивний тиск на суд з боку органів державної влади, оскільки ті були зацікавлені у вирішенні справи на їх користь. Встановивши порушення п. 1 ст. 6 Конвенції, у рішенні ЄСПЛ було зазначено про пряме втручання вищих державних органів в процедуру банкрутства за участю підприємства-заявника в якості кредитора та прямим впливом на його майнові інтереси.

У контексті незалежності судових органів та окремих суддів варто згадати про рішення «*Incal v. Turkey*» (заява № 22678/93) від 09.06.1998, де йдеться про питання довіри до суду, яку він повинен викликати у громадськості. Зокрема, згадана справа стосувалась того, що до складу національного суду частково входили офіцери збройних сил (військові судді), які могли вплинути на її розгляд, тоді як заявник був також офіцером. Роблячи висновок про порушення ст. 6 Конвенції, Суд зазначив, що «навіть видимість може мати певне значення».

З цих рішень ЄСПЛ простежується, що при розгляді будь-якої справи суд повинен бути самостійним у прийнятті рішення. Будь-яке стороннє втручання та вплив (навіть видимість такого впливу) мають бути відсутні. Дотримання таких стандартів є додатковою гарантією уникнення суддями судових помилок.

Щодо іншого стандарту – неупередженості або безсторонності судді зазначимо, що у справі «*Belukha v. Ukraine*» (заява № 33949/02) ЄСПЛ вка-

зав, що наявність безсторонності відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод повинна визначатися за суб'єктивним та об'єктивним критеріями. Відповідно до суб'єктивного критерію беруться до уваги особисті переконання та поведінка окремого судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий і його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності. Стосовно суб'єктивного критерію, особиста безсторонність суду презюмується, поки не надано доказів протилежного. При цьому Суд вказує на те, що при вирішенні питання, чи є у справі обґрунтовані причини побоюватися, що певний суддя був небезсторонній, позиція заінтересованої особи є важливою, але не вирішальною. Вирішальним все ж є те, чи можна вважати такі побоювання об'єктивно обґрунтованими¹⁰.

Втім, слід звернути увагу, що чіткого поділу між зазначеними критеріями не існує. Це пов'язано з тим, що поведінка судді може викликати об'єктивні побоювання у його безсторонності з боку зовнішнього спостерігача (об'єктивний критерій), а також може стосуватися його особистих переконань (суб'єктивний критерій). Тому будь-який суддя, стосовно якого існує привід боятися відсутності безсторонності, підлягає відводу.

Згадаємо й про інші рішення ЄСПЛ. Так, у справах «Micallef v. Malta» (заява № 17056/06) та «Denisov v. Ukraine» (заява № 76639/11) слово «боятися» підкреслюється ЄСПЛ як допустима ірраціональність сумніву. Обставини «prima facie» вбачаються інтуїтивно, вони не передбачають раціонального аналізу. Сумніви можуть бути фактично необґрунтованими; достатньо того, що у розумної людини, на її перший погляд, вони викликають побоювання упередженості суду. В іншій справі «Bulut v. Austria» (заява № 17358/90) йдеться про те, що необхідно враховувати не тільки особисту переконаність і поведінку конкретного судді в даному випадку – суб'єктивний підхід, але також те, чи він надав достатні гарантії для виключення будь-яких легітимних сумнівів у цьому відношенні (п. 33–34)¹¹.

У рішенні у справі «Paunović v. Serbia» (заява № 54574/07) зазначено про те, що вирішальним є те, чи може це побоювання бути об'єктивно виправданим. У зв'язку з цим слід мати на увазі, що навіть зовнішні прояви можуть мати певну значущість або, іншими словами, «справедливість повинна не тільки вершитися, але має бути також очевидно, як вона вершиться»¹².

Отже, з огляду на зазначене, незалежність і упередженість судді також може розцінюватись як умисна помилка останнього, яка допускається суддею з метою надання переваги одній зі сторін, що може бути пов'язане з існуванням різних чинників (існування родинних зв'язків, перебування у дружніх чи товариських відносинах, отримання певних переваг чи пільг з боку зацікавленої сторони тощо).

Водночас, виходячи з практики ЄСПЛ, з метою уникнення зловживання сторонами їх правом на відвід судді, тобто застосування механізму, за якого

так званий прихильний, або заінтересований суддя підлягає усуненню від подальшого розгляду справи, сторона повинна навести обґрунтовані доводи на підтвердження власних побоювань щодо неупередженості служителя Феміди. При цьому для відводу судді достатньо мінімального – будь-якого сумніву. Своєю чергою суддя повинен гарантувати, що будь-які сумніви в цьому відношенні виключаються. Це також є вимогою бездоганності судді згідно зі ст. 3 Кодексу суддівської етики.

Висновки. У контексті істотного впливу діяльності ЄСПЛ на здійснення судочинства в Україні, розгляд окремих напрямів його практики, пов'язаної з судовими помилками, має особливу актуальність не лише для її розуміння, але й для ефективного застосування в судовому процесі. Застосування положень Конвенції та практики ЄСПЛ усіма судовими інстанціями дасть змогу в майбутньому уникати констатації ЄСПЛ порушення представниками судової спільноти не лише конвенційних положень, а й утвердить високі стандарти поведінки українських суддів під час розгляду ними справ з мінімальною кількістю помилок у правозастосуванні.

1. Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням Ради суддів України № 1 від 04.02.2016. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar-koodeksusuddivskoietikifd35472a7d.Pdf> 2. Український портал практики Європейського суду з прав людини. С. 2. URL: <http://eurocourt.in.ua/> 3. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Res_judicata 4. Берназюк Я. О. Європейські стандарти реалізації права особи на доступ до правосуддя в аспекті можливості касаційного (третього) перегляду справи. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1057874/> 5. Там само. 6. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Res_judicata 7. Цувіна Т. А. Принцип res judicata у цивільному судочинстві. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 9. С. 38–44. С. 39. 8. Український портал практики Європейського суду з прав людини. URL: <http://eurocourt.in.ua/> 9. Незалежність та безсторонність судової системи. Тематична довідка Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-independence-impartiality-ukr/1680a48cdc> 10. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> 11. Чорний В. Відвід суддів і uperedzenist' y praktitsi_esp/#!/#:~:text=% 12. Державна інформаційна система «Єдиний державний реєстр судових рішень України». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

References

1. Komentar do Kodeksu suddivskoi etyky, zatverdzhenyi rishenniam Rady suddiv Ukrainy № 1 vid 04.02.2016. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar-koodeksusuddivskoietikifd35472a7d.Pdf> 2. Ukrainskyi portal praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. S. 2. URL: <http://eurocourt.in.ua/> 3. Vilna entsyklopediia «Vikipediia». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Res_judicata 4. Bernaziuk Ya. O. Yevropeiski standarty realizatsii prava osoby na dostup do pravosuddia v aspekti mozhlyvosti kasatsiinoho (tretoho) perehliadu spravy. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/>

zmi/1057874/ 5. Tam samo. 6. Vilna entsyklopediia «Vikipediia». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Res_judicata; 7. Tsuvina T. A. Pryntsyv res judicata u tsyvilnomu sudochynstvi. *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. № 9. S. 38–44. S. 39. 8. Ukrainskyi portal praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. URL: <http://eurocourt.in.ua/> 9. Nezalezhnist ta bezstoronnist sudovoi systemy. Tematychna dovidka Departamentu z pytan vykonannia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. URL: <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-independence-impartiality-ukr/1680a48cdc> 10. Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. 11. Chornyi V. Vidvid suddiv i uperedzhenist u praktytsi YeSPL / Yurydychnyi internet-resurs «Protokol UA» URL: https://protocol.ua/ua/vidvid_suddiv_i_uperedgenist_v_praktitsi_espl/#~:text=% 12. Derzhavna informatsiina systema «Iedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen Ukrainy». URL: <https://reestr.court.gov.ua/>

Dudikov A. Practice of the European Court of Human Rights as a Means of Preventing and Eliminating Judicial Error in Law Enforcement

In the study special attention was focused on consideration of such integral partst of the right to a fair trial, enshrined in clause 1 of Art. 6 of the Convention, as (a) the right to access to justice, (b) the principle of finality of judgement (“res judicata”) and (c) the standard of judicial independence and impartiality. Based on the examples of decisions of the ECtHR, it is concluded that these components are the basis of judicial activity in general and the behavior of judges that contribute to the prevention and elimination of judicial errors.

The author supports the opinion that the above mentioned elements of the right to a fair trial are prerequisites for public confidence in the judiciary and the affirmation of justice in the sense of the legality of a court decision and moral consciousness.

The article highlights the main reasons that influence judges to make various mistakes in their activities, such as:

- disagreements in judicial practice caused by the judges' misunderstanding of the content of the law or the existence of gaps in the legislation,*
- significant violations of procedural law by judges due to their ignorance, or due to the abuse of the judges' powers conferred on them by national law,*
- external interference in the judge's activities and influence on him that are done for the purpose of giving advantage to one of the parties.*

The article argues that the Strasbourg Court expresses different positions regarding the stability of judicial practice. However, the author of the article is of the opinion that the unity of practice, that forms a common legal understanding of the same norms, contributes to the minimization of judicial errors, as well as compliance with the principle of “reasonable terms”.

In addition, the author expresses the position that the standard of finality of court decisions, that is mentioned in the ECtHR decisions, should not depend on the duration of the disputed legal relationship, since this leads to the spread of judicial errors in the application of law by lower courts.

The article emphasizes that according to the practice of the European Court, in order to avoid any doubts about the judge's self-interest he/she must take all measures to eliminate such concerns. Otherwise, the judge concerned should be removed from further consideration of such a case. It is noted that this is also a requirement of the judge's integrity according to Art. 3 of the Code of Judicial Ethics.

Taking into account all the above-mentioned considerations, it was concluded that the observance of convention rights and principles reflected in the decisions of the ECtHR guarantees judicial activity conducted by national courts with a minimum tolerance of judicial errors in law enforcement, and also confirms the high standards of behavior of Ukrainian judges during their consideration of cases.

Key words: *judicial error, enforcement, law, convention norms, decision, ECtHR, standard.*